

Villa Dammann. Igjen!

– Han likte middelhavsstilen. Derfor kjente han seg hjemme i funksjonalismens formspråk. Min bestefar hadde reist verden rundt. Villa Dammann ble den spektakulære rammen han ville ha, sier Axel Dammann. Nå skaper huset overskrifter. Igjen.

Tekst: Sjur Harby

Stue, Villa Damman Foto: Privat.

Det var torsdag 4. november 2010 at Aftenpostens ettermiddagsutgave sendte overraskelsen ut til sine lesere. Villa Dammann i Oslo, et hovedverk innenfor norsk modernistisk arkitektur, trues av byggeplaner i nabolaget.

BYGGEPLANER

Uten motforestillinger har både Byantikvaren og kommunens plan- og bygningsetat akseptert byggesøknaden fra Camilla Gahr og Ole Petter Vordahl. Nybygget legger seg tett inntil det fredede anlegget og innebærer at 1000 kvadratmeter bolig og en garasje på 400 kvadratmeter, heretter skal kaste lange skygger innover et av landets viktigste kulturminner fra mellomkrigstiden. Mens byggesøknaden ble innvilget på noen uker, har Byantikvaren i Oslo brukt nærmere et år på å utrede en nødvendig vindusutskiftning i selve Villa Dammann.

Selvfølgelig reageres det. Anleggets nåværende eiere, Jorunn Salthella og Erling Kagge, er fortvilet. Etter å ha lagt ned at-

skillig tid og store private ressurser i en respektfull restaurering av hus og hage, ser de nå sitt livsverk truet. Av naboens byggeplaner selvfølgelig, men mest av en kulturminneforvaltning som ikke fungerer etter intensjonene.

NABOER

Nå er det ikke første gang at nabolaget volder Villa Dammann besvær. Da tidskriftet Byggekunst anmeldte prosjektet over seks sider i 1932, het det innledningsvis: «Tomten danner avslutningen på et lavt bakke drag med retning nord-syd. Dessverre generes draget av for tett bebyggelse mot vest. Det falt naturlig å trekke huset tilbake på tomten og legge ut have foran det.» Men selv med en slik plassering skulle funksjonalismens ideer om lys og luft bli satt på en prøve. Naboene ble fremdeles liggende tett innpå, og i 1934 åpnet A/S Akersbanenene den nye Sognsvannsbanen i nedkant av eiendommen mot øst. Det var derfor ingen lett oppgave arkitektene Sverre Aasland og Arne Korsmo hadde påtatt seg med å koble egne visjoner med Dammanns behov

for litt skjermet privatliv. Muligens for å bøte på skavankene, ble husets store terrasse forsynt med en glassvegg mot vest og hagen med en elegant rosepergola.

AGAVER

– Anlegget var et syn, sier Axel Dammann. Han flyttet inn i besteforeldrenes hus høsten 1943 og ble boende der til de begge var døde i 1954.

– Terrassen med glassveggen, den gjennomtenkte møbleringen, vannbassenget med høye sivplanter og røde og hvite vannliljer. Også agavene, da! Det var agaver plantet i store urner på terrassen. Dessuten et frodig staudebed i forkant, langs muren. Opp mot den sorte bakveggen var det røde klatreroser. Det var en frøken Møllerhagen fra Skedsmo som ved siden av mine besteforeldre, stelte hagen. Begge var glad i hagestell og det ble derfor lagt mye omtanke i den, både da den ble tegnet og anlagt, og i vedlikeholdet senere. Det er hyggelig å se at dagens eiere viser den samme begeistringen. De har liksom fanget opp husets ånd. Skjønnest du?

– Men, fortsetter han. – Vi må ikke

Fasade, Villa Damman. 1930-tallet. Foto: Privat.

glemme at det er summen av flittige hender over tid som skaper slike anlegg. Altfor ofte blir byggherrer og arkitekter stående igjen alene når medaljene skal deles ut. Det er derfor jeg nevner frøken Møllerhagen spesielt. Det var hennes ukentlige omsorg som fikk rosene til å blomstre i denne hagen. Den gang.

GROSSEREREN

Det var i 1932 at Dammann og frue kunne flytte inn i en av Oslos mest moderne villaer. Han var da en eldre og svært velbeslått mann på 64 år. Etter at Stortinget høsten 1921 med knapt flertall hadde vedtatt forbudsloven, var firmaet Dammann & Baltzersen Vine og Spirituosa avviklet og innløst av staten. For erstatningsbeløpet kjøpte han Sontumgården i Grensen, en av datidens største forretningsgårder i Oslo, som kort tid senere ble videresolgt med god margin. Deretter gikk turen til Syd-Afrika, Syd-Amerika og Europa med investeringer i appelsinplantasjer, treforedling og eiendom. I Vinmonopolets bedriftsblad *Vår bedrift* beskrives han noen år etter sin død som «en munter mann, med sterk vilje».

FRIE TØYLER?

– At arkitektene Korsmo og Aasland skal

ha fått fullstendig frie tøyler da de tegnet Villa Dammann, er nok en myte, sier Axel Dammann.

– Tvert imot, tror jeg min bestefar fulgte ganske godt med. Ikke glem at han var en habil forretningsmann, som sjelden overlot noe til tilfeldighetene. Men også livsglad, vidsynt og kontinental i hele sin legning. I unge år var han lenge i middelhavslandene for å lære om vin. Da funksjonalismen ble introdusert her hjemme, var enkelheten i formspråket noe han kunne kjenne igjen fra arkitekturen der nede. Gamle, velstående menn har en tendens til å skaffe seg unge koner. Min bestefar beholdt konen, men bygget seg et nymotens hus som tok pusten fra de fleste. Når jeg ikke tror på historien om at han bare hyret inn datidens toneangivende arkitekter og deretter reiste sin vei, skyldes det også følgende erindring: Etter hans død fant jeg en mappe med papirer fra byggeprosessen i Havna Allé 15. Den lå i skrivebordet ute i rotunden og er trolig gått tapt i ettetid. Dessverre. Mappen inneholdt et førsteutkast til huset som så helt annerledes ut enn det som står der i dag. Det minnet mer om Villa Stenersen som ble oppført noen år senere i Tuengen Allé for finansmannen og kunstsamleren Rolf Stenersen. Jeg vet ikke hvorfor mine

besteforeldre ikke aksepterte dette utkastet. I alle fall ble det tegnet helt om. At bestefar deretter lot arkitektene arbeide etter de planer som var avtalt, er en annen sak. Mine besteforeldre var i Italia mens byggingen og innredningen ble foretatt og fikk brev fra Korsmo om dette.

HAVNA ALLÉ

Det var nederst i Havna Allé, på pynten ut mot byen, at anlegget ble reist i pusset jernbetong. Fargene var oppsiktsvekkende og formen omdiskutert. Ikke minst den kombinerte stue og spisestue ble trukket frem i tidsskriftet *Byggkunsts* anmeldelse i 1932: «Rummets dimensjon er 4,7 meter bredt, 15,5 m langt og 3,8 m høit. Vinduenes plass er gjort avhengig av lysinnfall på maleriene», het det. Og visst var dette en drøm av et hus: Sentralvarme i alle værelser, varmt og kaldt vann i kranene, et moderne kjøkken, en uanstendig takhøyde i stuen, eikeparkett, vid utsikt gjennom strategisk plasserte vinduer og en planløsning som ned til minste detalj fanget lysets vekslings gjennom døgnet.

Selvfølkelig vakte huset oppsikt, særlig fordi arkitektene hadde fått så frie tøyler. Ikke bare ble huset i seg selv særegent, også alle møbler, gardiner og annet utstyr var valgt med omhu. «I sammenheng med

Stue, Villa Damman Foto: Privat.

Byggherren, Grosserer Axel Dammann

dette må det fremheves det beundringsverdige at hr. og fru Dammann har vovet å forsøke det oprydningarbeide som det uten tvil er for den eldre generasjon å innrette hele sitt hjem på nuets krav», applauderte Byggekunst. – Det minnet litt om et tannlegekontor, sier Axel Dammann. Det var stålørsmøbler med rosa og brune silketrekk, tapeten minnet om gråpapir og ute i entreen hadde Korsmo selv malt noen bisarre dekorasjoner. Men hagen! Du verden. Den var hele anleggets idé. Sol, luft og fritt utsyn.

SOSIETETSNYTT

Da huset i mars 1933 ble vist frem over to sider i magasinet Oslo Illustrerte, var tittelen «Er mitt hus mitt?», fulgt av undertittelen «Nei det er vårt, sier arkitektene Aasland og Korsmo». Men det stoppet ikke der, og journalist Esquire refererer følgende samtale mellom arkitekter og huseier:

«Nei, den går ikke, sa arkitektene, – når vi først er så snilde at vi bygger et så fint hus til Dem, så får De sannelig se å skaffe Dem noen nye møbler. – Ja, men jeg har hatt disse møblene i femti år, det er arvestykker, jeg kan da ikke... – Visst kan De, bare se å få det ut jo før jo heller».

Reportasjen er kokett skrevet og foku-

serer mindre på husets banebrytende arkitektur enn det faktum at arkitektene forlangte styling av hjemmet før fremvisning. Journalist Esquire skriver derfor, muligens lett undrende: «De bilder vi presenterer fra grosserer Dammanns hjem, viser det altså ikke slik som det er, men slik som herrene Aasland og Korsmo forlanger at det skal være. Hjemmets offisielle indre, om vi så må si. Det private utseende skal arkitektene ha sig frabedt at noen får kjennskap til.» – Antakelig er dette det første kjente eksempelet på at hjem ble stilet i reportasjeøyemed, sier forfatteren av boken Art Deco i Norge, Kaare Stang. – Villa Dammann representerte noe helt nytt, også i denne sammenheng.

ET HUS TIL BESVÆR

Men, alle fasilitetene til tross, å bygge moderne hadde sin pris. – Funkisarkitektene kastet vrak på utprøvet materialbruk og design, uten å beherske godt nok det nye som de innførte, oppsummerer Axel Dammann.

– Da jeg flyttet inn, var nr. 15, altså det dere i dag kaller Villa Dammann, bare 10 år gammel. Men forfallet hadde allerede begynt. Murveggene var slik at malingen lett flasket av enkelte steder. De store, blå flisene over inngangen falt ned. Flisene

i underetasjen drysset også ned, men de gikk i det minste ikke i stykker. Så var det kjøkkendøren, da. Den er vel gudskjelov borte nå? Den var av jern, og terskelen var formet som et u-jern der vannet samlet seg i bunnen. Døren gikk innover. For at vannet skulle renne ut, var det boret to huller nede i jernet. Disse rustet jo selvfølgelig fort igjen, og så begynte resten av døren også å ruste. Kjellerværelsene, der jeg selv bodde, hadde enkle vinduer som det var svært vanskelig å supplere med varevinduer, fordi de dreiet på midten og subbet helt borti karmen oppe og nede. Dessuten var sentralvarmeanlegget underdimensjonert. I den store stuen var det vanskelig å få temperaturen over 17 grader vinterstid. Vinduene oppe under taket var enkle med rammer av jern. Vi hutret oss gjennom vintermånedene ute i det såkalte kabinetet, eller rotunden, som dere vel kaller den. Det er mulig at Korsmo var en stor arkitekt, men særlig praktisk var han ikke! Funksjonalismen var i mange henseender det motsatte av funksjonell.

KULTURARV PÅ ØVERSTE HYLLE

Vi snakker om kulturarv på øverste hylle, om et anlegg som ligger noen kilometer fra Byantikvarens lune kontorer i Maridalsveien. Skal vi tro Dagens Næringslivs

Fredet pergola, hagen. Foto: K.M. Frøyset

Villa Dammann Foto: K.M. Frøyset

oppslag fredag 5. november, må vi tilbake til 1997 for å forstå etatens underlige beskjedenhet i denne saken. Dette var året da Villa Dammann ble fredet av Riksantikvaren. Fredningen omfattet hus og hage og skulle sikre anleggets helhetlige uttrykk med «tydelige stilhistoriske fellestrekk, tuftet på den funksjonalistiske idé». Vedtaket omfattet imidlertid ikke Villa Dammanns nære omgivelser, altså naboeiendommene. Likevel har ikke dette hindret den samme Byantikvaren i å pålegge hogst av noen grantrær på den tomten som nå skal bebygges, fordi de var i strid med fredningens intensjoner, nemlig å sikre anlegget lys, luft og siktlinjer. Faktorer, som fra arkitektene Arne Korsmo og Sverre Aaslands side, var avgjørende for Villa Dammanns plassering og utforming i 1932

UBEGRIPELIG

– Det er viktig å huske at dette huset er blant de norske bygningene som får mest omtale i utlandet, ved siden av operaen. Det er et nasjonalt klenodium som nå ødelegges. Det er ille for oss, men verre for generasjonene som kommer etter», sier Erling Kagge.

– Men jeg skal slåss for dette huset. For meg er denne saken helt surrealistisk, men også prinsipiell. Når antikvariske myndig-

heter sier at en eiendom er fredet, så er den fredet. Jeg som eier må kunne stole på at det som står i vedtaket, er reelt og at offentlig forvaltning står fast på det som er skrevet. Dersom fredningsvedtaket ikke gir tilstrekkelig beskyttelse for Villa Dammann, forventer jeg at Riksantikvaren som fagdirektorat tar affære og påpeker manglene ved dagens praksis. Dette handler om forvaltningens troverdighet og respekt for lovverkets intensjoner. Men foreløpig har det dessverre vært stille fra det holdet. Tilsynelatende er det liten bekymring for hvilke tanker vi som eiere av slike eiendommer, gjør oss, men vi er optimister og tror det hele ordner seg til slutt.

– Vi er jo ikke imot at tomten skal bebygges, skyter Jorunn Salthella inn, det er størrelsen, lokaliseringen og utformingen vi reagerer på. Bygget, som skal oppføres fire meter fra hagen vår, er en gedigen enebolig, samt en tomannsbolig på til sammen 1000 kvadratmeter. En mer enn fem meter høy teglstensvegg vil tårne seg opp over den fredede pergolaen og hagen ellers. Villa Dammann ble planlagt for denne tomten og disse omgivelsene. Når Villa Dammann og hageanlegget i sin helhet er fredet må et nybygg underordne seg arkitektenes intensjoner. I sin nåværende form representerer naboens byggeplaner et inngrep som grenser til skjending. Det er hærverk mot åndsverk.

SIC TRANCIT GLORIA MUNDI

Til Aftenposten uttalte avdelingsleder hos Byantikvaren, Morten Stige, følgende om naboens byggeplaner: «Vi skjønner at de oppleves negativt fra Villa Dammann. Men Oslo er et pressområde, der det hele tiden må gjøres kompromisser.» Han fortsatte: «Fredningen burde vært nevnt i vår uttalelse. Det er dessverre sjelden vi får anledning til å dra på befaring, men vi har gode redskaper i form av flyfoto og kart», og la så pragmatisk til: «Så lenge nabobygningen blir oppført etter gjeldene regulering, har ikke vi noen egentlig rolle i saken.»

...«Men jeg skal slåss for dette huset. For meg er denne saken helt surrealistisk, men også prinsipiell.» Erling Kagge. ■